

25 augustus 1918

Het Office Belge in Den Haag schrijft ons: de heer F Neuray, hoofdredacteur van de Nation België te Parijs, verzoekt de volgende tegenspraak te willen inlassen:

Door een communiqué van Nauen beschuldigd in de XXe Siècle te hebben geschreven: "Een Belgisch offensief moet in de eerste plaats tot doel hebben, zoveel Vlamingen als maar mogelijk is om te brengen. Er moet naar worden gestreefd het kwantitatieve evenwicht tussen de rassen te bewerkstelligen en alle elementen te vernietigen, die na de oorlog verwarring zouden kunnen stichten", logenstraf ik deze bewering op de meest stellige wijze. Ik tart eenieder in de XXe Siècle of in de Nation Belge één enkele regel aan te wijzen, die deze lasterlijke aantijging kan rechtvaardigen.

In een artikel "Antwerpen en Rotterdam" beschouwt De Toorts, in verband met de positie, die Vlaanderen na de oorlog in België zal innemen, de verhouding, die er dan tussen de beide grote havensteden kan bestaan. Het blad schrijft onder meer:

Wanneer Vlaanderen een Nederlands cultuurland wordt, zal daarvan het volstrekt zeker gevolg zijn: meer betrekkingen met Holland.

Op de duur zullen de verhoudingen tussen Antwerpen enerzijds en Rotterdam-Amsterdam anderzijds zich wijzigen.

Antwerpen wordt tot nog toe beschouwd als vreemd land, evengoed als Hamburg of Londen. Geestelijke en nationale factoren doen zich in de handel evenzeer gelden als op elk ander gebied van menselijk streven, al gelieft men soms te beweren, dat in de handel alles gaat volgens de logica van zuiver materialisme.

Amsterdam en Rotterdam zullen tegenover een Antwerpen, dat in cultureel opzicht een Nederlandse stad genoemd kan worden, anders staan dan tegenover een franskiljons Antwerpen.

Is eenmaal deze toestand geschapen, dan zal het waarschijnlijk worden, dat evenmin als Rotterdam er aan denkt om, wanneer slechts de staat haar ook naar vermogen helpt in haar ontwikkeling, om Amsterdam diezelfde hulp te misgunnen, Rotterdam en Holland in het algemeen er bezwaar tegen kan hebben om Antwerpen in de verwezenlijking der voorwaarden van haar vooruitgang tegemoet te komen, voor zover dit van Holland afhangt.

Ik bedoel hiermee, dat Holland dan kan overwegen, zijn bezwaren tegen het kanaal van de Rijn naar Antwerpen, dat Hollands Limburg moet snijden, te laten varen.

De taart, waarvan de beide Hollandse en de Vlaamse handelssteden willen eten, is groot genoeg voor drie; wanneer de oorlog niet door zijn lange duur alles ondersteboven keert. Ze is voor beperkte vergroting vatbaar.

Bovendien zou de Belgische Maas in aansluiting met de Hollandse gekanaliseerd kunnen worden; het Belgische industrie- en kolengebied zou dan zowel naar Rotterdam als naar Antwerpen een uitweg vinden.

Het komt me voor, dat reeds nu dit vraagstuk een onderwerp van studie in Vlaamse en Hollandse kringen zou kunnen uitmaken.

Wanneer het ongeluk mocht willen, dat België niet ongerept zelfstandig blijft, dan zal het Antwerpen-Rijnkanaal er komen of niet komen buiten Belgische eigen invloed om.

Maar wanneer België, in welke staatsrechtelijke vorm ook, onafhankelijk uit de strijd te voorschijn komt, dan zal de verbinding van Schelde en Rijn zonder twijfel een punt van overleg tussen Duitsland en Holland moeten vormen.

Onder alle voorbehoud, dat ik als Hollander tegenover België in acht neem, meen ik, dat een krachtig Vlaanderen een Belgisch belang geacht kan worden: een Hollands belang is het evenzeer.

Een economisch en cultureel ontwikkeld Vlaanderen is een ruggensteun voor Holland.

Zou daarom een Vlaams-Hollandse studiecommissie het probleem van het Rijn-Scheldekanaal niet eens onder de ogen kunnen zien?

De Vlaamse kwestie in België.

Vrij België van 23 dezer bevat onder bovenstaande titel het stuk van Frans van Cauwelaert, dat, naar Julius Hoste jr., die met van Cauwelaert de redactie van het weekblad voert, in een inleiding schrijft, "de belagers van het Vlaamse volk zal beschermen, die het een moedwillig verkeerde interpretatie of uit een verminkte overdruk giftige wapens meenden te kunnen smeden tegen de Vlaamse gedachte, zoals zij in volle trouw aan 's lands vrijheid en wars van het activisme, als zaak van algemene menselijkheid beleden wordt."

Aan de uitvoerige nota van van Cauwelaert ontlene wij het volgende: De schrijver formuleert aldus het doel van de Vlaamse Beweging:

1. In België aan het Vlaamse volk in taalopzicht "de volstrekte gelijkheid in rechte en in feite"¹ met het Waalse volk verzekeren;
2. Aan het Vlaamse volk de zedelijke eenheid terugschenden, welke onmisbaar is in iedere wel georganiseerde maatschappij, door de gemeenschap van uitdrukking tussen de hogere en lagere standen;
3. Het Vlaamse volk verstandelijk en zedelijk op de volmaaktste wijze bewerkteuigen, opdat het aan België de volle ontwikkeling van zijn natuurlijke gaven zou kunnen schenken.

Voor de verwezenlijking van dit programma, zegt van Cauwelaert, zijn slechts drie dingen nodig:

1. Het Vlaamse volk begiftigen met een volmaakt onderwijs, in alle graden gegeven in de moedertaal der leerlingen, zoals dit het geval is voor het Waalse deel van België en van alle vrije en beschaafde volkeren van Europa.
2. De Vlaamse taal aannemen voor het in- en uitwendige leven der openbare besturen van de Vlaamse provincies en der Belgische hoofdbesturen, voor zover deze met de belangen der Vlaamse landstreek belast zijn.
3. Het Belgische leger derwijze hervormen, dat Vlamingen en Walen afzonderlijke en taalkundig homogene eenheden uitmaken en dat de verschillende eenheden opgeleid en aangevoerd worden in de taal der manschappen.

¹ Formulering reeds door de Belgische regering aangenomen, in een plechtige verklaring aan de koning der Belgen in 1916.

Ziedaar het Vlaamse programma in zijn geheel zoals het aangenomen was voor de oorlog door de algemeenheid der Vlamingen, bewust van hun taalbehoefden.

In dat programma is er niets, dat de inwendige samenhang noch de staatkundige eenheid van België aantast. Om het te verwezenlijken is er zelfs geen grondwetsherziening, niet eens een enkele nieuwe wet nodig. De regering is bevoegd om het te verwezenlijken, hetzij bij koninklijk besluit, hetzij zelfs bij eenvoudige ministeriële beschikking.

Nochtans heeft de regering tot dusver de verantwoordelijkheid van deze maatregelen niet durven op zich nemen en ze heeft verzuimd de openbare mening op hun invoering voor te bereiden. Het merendeel der leden heeft integendeel in het verleden een vijandige houding tegenover de Vlaamse hoofdeisen aan de dag gelegd.

Van Cauwelaert weerlegt in zijn nota ook de dwalingen, die er ten opzichte van de Vlaamse Beweging bestaan. De voornaamste dwalingen zijn de volgende:

1. De Vlaamse Beweging zou de taalrechten der Walen aantasten.
2. De Vlaamse Beweging zou gevaarlijk zijn voor de staatkundige samenhang van België.
3. De Vlaamse Beweging zou tegen de studie der Franse taal zijn.
4. De Vlaamse Beweging zou tegen Frankrijk zijn.
5. De Vlaamse Beweging zou door Duitsland ingegeven zijn en de smet van Duitsgezindheid dragen.

Uit van Cauwelaert's memorie nog enkele grepen:

De Belgische regering zou voor alles van de flaminganten het gevoel moeten wegnemen, dat zij al te dikwijls als verdachten worden behandeld, niettegenstaande de schitterendste bewijzen van hun

vaderlandsliefde; vervolgens hoofdzakelijk in het leger de door de Vlamingen gevraagde hervormingen verwezenlijken, voor zover de oorlogstoestand daartoe geen beletsel vormt: eindelijk, aangaande haar toekomstige taalpolitiek duidelijke verklaringen afleggen, die rond haar het vertrouwen der Vlamingen opwekken.

Niets van dat alles overschrijdt de huidige bevoegdheden van de Belgische regering en door de aanneming van die politiek zou zij geenszins gevaar lopen op avonturen uit te gaan. Want, één ding is zeker: het Vlaamse programma zal toch eens verwezenlijkt worden in België, omdat het de drang is van een onverzettelijke en onveranderbare maatschappelijke behoefte. Indien de regering bewijst, dat ze de zedelijke belangen der Vlaamse bevolking in België ter harte neemt, ontnemt zij onmiddellijk aan de Flamenpolitiek der Duitsers haar laatste schijn van rechtvaardigheid. Indien zij integendeel volhardt in haar zwijgen en nietsdoen, laat zij toe dat de bitterheid, welke de zelfbewuste Vlamingen zo levendig voelen, steeds vergroot en dat de indruk, dat er een onafwendbare tegenstelling bestaat tussen de staatkundige en bestuurlijke eenheid van België en de rechten van het Vlaamse volk, zich onder de intellectuele jeugd gaat verbreiden, tot groot nadeel van de toekomstige samenhang van België. De taalkwesties zijn van het soort, dat men niet moet laten verergeren, omdat zij de grootste diepte van het leven der volkeren raken.

De kwestie belangt ook de politiek der grote bondgenoten van België aan, inzonderheid Frankrijk en Engeland, omdat de min of meer grote ongerustheid van een Vlaamse geest, wat zijn toekomstige ongeschondenheid betreft, onvermijdelijk haar terugslag op de internationale opvattingen heeft.

Na gesproken te hebben over Frankrijks houding tot België en het standpunt, dat Frankrijk tegenover de Vlaamse Beweging inneemt,

beschouwt van Cauwelaert de verhouding tussen Engeland en België.
Hij schrijft:

Natuurlijk gaan de genegenheden van Frankrijk spontaan naar onze Waalse bevolking, die aan dat land door de gemeenschap van taal verbonden is. Van zijn kant moet Engeland zijn bijzondere aandacht wijden aan het Vlaamse gedeelte van België en ik heb redenen om te verklaren, dat men in zekere politieke kringen van Duitsland bevreesd is Engeland aldus te zien handelen. Ik heb reeds vermeld, dat de Vlaming met groot gemak de Engelse taal leert, die grote verwantschap met de zijne heeft. Hij is jegens Engeland ook met geschiedkundige genegenheden bezielde en deelt met dat land de verering van alle openbare vrijheden. Engeland heeft van zijn kant een klaarblijkelijk belang, dat de oostkust der Noordzee bewaakt wordt door kleine volkeren, vrij, welvarend, en trots op hun onafhankelijkheid; alsmede sympathiek aan de Angelsaksische geest. Indien Duitsland er ooit mocht in slagen de openbare geest in de Vlaamse provincies naar zich te doen overhellen, zou zulks voor Engeland een groot verlies en een groeiend gevaar zijn. Indien het integendeel de afkeer en de haat, welke de Vlaamse zowel als de Waalse ziel op het huidige tijdstip koestert voor de overrijnse dwingelanden, te baat neemt om aan de Vlamingen van België te tonen, dat Engeland niet alleen de onverzwakte verdediger der staatkundige vrijheid van de Belgische staat is, maar ook een oprecht vriend van hun volledige wedergeboorte tot de Nederlandse beschaving, zo zal het bewijzen geven van groot politiek vooruitzicht.

29 augustus 1918

De gouverneur-generaal te Brussel heeft bekendgemaakt, dat het onderwijs in oudheidkunde en kunstgeschiedenis aan de hogeschool te Gent in dier voege wordt gewijzigd, dat degenen, die daarin

studeren, de wettelijk vastgestelde graden kunnen halen. André Jolles is daar naar men weet, professor in de kunstgeschiedenis.

Ook de Waalse activisten zijn met de door de Belgische regering ingestelde kamercommissie geenszins tevreden. Zo schrijft l'Avenir Wallon van 23 augustus o.a.:

Door aan de taalcommissie te verbieden aan de bestuurlijke eenheid van het land afbreuk te doen, heeft de Belgische regering het werk van deze commissie tot onvruchtbaarheid gedoemd. Deze weg leidt enkel naar verdrukking en dwang. Er is maar één billijke en redelijke oplossing: de bestuurlijke scheiding, trouwens aangenomen in de staten waar volkeren, verschillend in taal en ras, samenwonen.

Niettemin is de stichting van deze commissie toch van betekenis. Zoals de schijnheiligheid een hulde is aan de deugd, zo is deze commissie een hulde aan de activistische politiek. Ze erkent de wettigheid van de taalkwestie, ze verkondigt de geschiktheid om thans reeds naar een oplossing uit te zien.

5 september 1918

De Toorts bespreekt het memorandum, dat de heer van Cauwelaert over de Vlaamse Beweging aan de Britse regering heeft gericht en uitte er zijn verwondering over, dat de heer Hoste (die het memorandum in Vrij België publiceerde) in zijn inleiding heeft doen voorkomen of het stuk in zijn geheel een andere zin heeft dan de vroeger door andere Belgische bladen openbaar gemaakte gedeelten.

Eigenaardig is ook, zegt De Toorts, dat in deze inleiding de heer Hoste het voorstelt dat de bedoeling van het stuk is, aan vreemde volkeren te verzoeken, dat hun regeringen "zich zouden onthouden van elke inmenging in onze zaken", terwijl in het vervolgens afgedrukte stuk

te lezen staat: "Van zijn kant moet Engeland zijn bijzondere aandacht wijden aan het Vlaamse gedeelte van België". Natuurlijk is het duidelijk, dat Mr. van Cauwelaert evenmin blijvende inmenging van Engeland wenst, als de activisten blijvende inmenging van Duitsland wensen. Maar met genoegen moet geconstateerd worden, dat Mr. van Cauwelaert het standpunt verlaten heeft, in het programma van het Vlaams-Belgisch Verbond uitgedrukt, namelijk dat de Vlamingen zich slechts zouden mogen richten tot de Belgische regering.

11 september 1918

Volgens de Maandelijke Mededelingen van Volksontwikkeling – de onderafdeling van de wijdvertakte Vlaamse vereniging Volksofbeelding – wordt er, "met het oog op de behoeften van de op geestelijk gebied nog ten dele half verwilderde volksbestanddelen van onze hoofdstad", op 23 dezer te Brussel een volkshogeschool geopend met het Nederlands als onderwijstaal. In de eerste afdeling worden voorlopig afzonderlijke cursussen gehouden, en wel een driejarige cursus voor ziekenverpleger en verpleegster, een voor kinderverzorging, een andere over muziekgeschiedenis, Nederlandse letterkunde en de grondbeginselen der spraakkunst, en een over "omgangstaal en levensvormen". Verder zal er les worden gegeven in het Nederlands, Duits, Engels en Frans, en er zal een voorbereidingscursus voor hoger onderwijs worden gehouden.

De tweede afdeling omvat een handelscursus (boekhouden, stenografie, machineschrijven, handelsrecht), een cursus voor levende talen en een lagere avondschool. In de derde afdeling tenslotte zullen algemene kunstwerken worden behandeld. Voorlopig kan men alle cursussen gratis volgen.

12 september 1918

Uit de Vlaamse Beweging.

De houding der Belgische regering.

Van onze medewerker:

Nu de activisten van allerlei slag het gebracht hebben tot een duidelijke omschrijving van hun programma van actie, en nu ook de Duitse regering heeft laten bemerken in hoeverre zij zich met de uitwerking van dit programma wil bemoeien, mochten wij dezer dagen ook uit officiële regeringskringen van België verklaringen vernemen omtrent kwesties, door het activisme in de Belgische politiek aanhangig gemaakt. Verklaringen van die aard zijn steeds belangwekkend, al bleken zij meermaals allesbehalve belangrijk.

Politiek is een onophoudelijk wisselspel. Eenmaal was de Belgische regering tegenover de opstuwende golven van het activisme met haar principes omtrent de opportuniteit van een oplossing der Vlaamse kwestie in deze oorlogstijd, stout plaats gaan nemen op de uiterste hoek van haar vaste rots: en wijken zou buitelen zijn. Ze antwoordde op de eis: de vervlaamsing in het staatsleven, waarom men vraagt, is van te diep ingrijpende aard dan dat een constitutionele regering het zou wagen daaromtrent op eigen gezag een beslissing te nemen; alleen de soevereine wil van het Belgische volk kan zich hierover uitspreken, en dit kan slechts geschieden bij monde van zijn wettige afgevaardigden in het vrij geworden vaderland zelf. Dit was kordaat gesproken en nog kordater veroordeelde men degenen, die niet konden wachten en onverzoenlijk aanstuurden op een spoedige opheffing van de Vlaamse malaise.

Terwijl de regering echter zo sprak, leek ze niet zonder inzicht te zijn in de noden van de Vlamingen en we hoorden het, hoe in Holland

juist de minister, die het eerst administratief straffende maatregelen nam tegenover actieve flaminganten, welke de eensgezindheid van de tegenstand der Belgen tegen de Duitsers in gevaar brachten, tegelijk in een vergadering in Holland de goedgezinde woorden liet horen: iedereen zal aan de Vlamingen en Walen dezelfde grondwettelijke en bestuurlijke bescherming willen toekennen om hen toe te laten in volle gelijkberechtiging hun volledige geestelijke en stoffelijke opbloei te verzekeren. Daarnaast echter handhaafde hij het verzoek van koning Albert: elke actie moet voorlopig uitsluitend gericht zijn op het bevrijden van het vaderland.

Dit is uit 1915. Sedertdien kwam er weifelachtige onzekerheid. Er werd gestraft – men moet maar denken aan wat aan het Belgische front gebeurde – en er werd gelenigd. Men verketterde de ene en vleide de andere. En tenslotte scheen niemand te kunnen gissen welk een houvast men had aan wat bijvoorbeeld de premier, baron de Broqueville, deed en zegde. De enen dachten: hij bezwijkt voor de druk; en de sceptische flaminganten zegden: hij bouwt kastelen van beloften en ondermijnt ze door zijn beschouwingen.

Men vroeg zich af: hoe laten in godsnaam de ministers zich inlichten omtrent de Vlaamse Beweging en de inzichten van de flaminganten en op welke suggesties gaan zij af?

Sedert de nieuwe premier Cooreman optrad is er weer klaarheid gekomen in de politiek van de regering op het gebied van de taalkwestie. En wat de partijen ook mogen denken over de gevolgen van de wijze waarop hij de knoop doorhakt, men verheugt zich toch in de oplossing van de troebele toestand. Hetgeen hij zegde bij de ontvangst van de parlementsleden te Havre laat althans aan duidelijkheid niets te wensen over:

"Indien een handvol verdwaalden, die bezweken voor de verleiding, waarvan het ons walgt na te gaan wat er hen in aantrekt, zich hebben kunnen verlagen voor de vijand, hem de hand hebben kunnen toereiken en het vaderland verraden, dan heeft de Belgische ziel daarover schaamtegevoel, en woede en droefheid, maar tegelijkertijd, bij weerslag, een vuriger drift van vaderlandsliefde en een inniger verlangen naar eendracht bij alle burgers ...

"De regering bereidt de oplossing voor van de meest belangrijke kwesties; ze verzamelt in dit opzicht een volledige en volstrekt objectieve documentatie, die ze ten dienste van het parlement zal kunnen stellen, zodra ze in het vaderland terugkomt: het parlement zal daarin uitstekend materiaal vinden, dat zijn taak zal vergemakkelijken en de uitvoering ervan bespoedigen.

"In deze zin heeft het gouvernement besloten twee commissies in te stellen, die zich respectievelijk zullen bezig houden met de studies der verschillende problemen opgeworpen door de taalkwestie en met de studie der hervorming in te voeren in het grondwettelijk recht en het openbaar recht, vooral in het verkiezingsregime. Deze commissies zullen samengesteld zijn uit 21 leden; twee derden zullen benoemd worden als de oorlog eindigt onder de personaliteiten, die gedurende heel de duur van de oorlog in het bezette gebied gebleven zijn; het overige derde zal benoemd worden van nu af en zal een voorbereidende sectie uitmaken: deze sectie zal de meest volledige documentatie verzamelen en zal de oplossingen voorbereiden, welke zullen voorgelegd worden ter bespreking in de volledige commissies, zodra wij terug in het land komen. Op deze wijze zou het gouvernement tegelijk tonen hoeveel belang het hecht aan de kwesties, waarvan sprake is, hoe het de opinie op prijs stelt van de overgrote meerderheid van het land en hoeveel eerbied het heeft voor de voorrechten van het parlement."

Dit is de veroordeling van het activisme opnieuw op dezelfde toon uitgesproken als bij de aanvang van de activistische beweging. Het is bovendien een onomwonden antwoord op de eisen van diegenen onder de flaminganten, die gedurende de oorlog aan het ageren zijn gegaan. Geen belofte. Geen oplossing. Maar toch een daad: men zal ernstig onderzoeken, en het volk in België zou bij monde van het parlement dat het zelf aanstelt, de gewenste wijzigingen invoeren.

Het Vlaamsche Nieuws van 9 dezer schrijft:

"De door de kortzichtige "politieke staking" van de ambtenaren van het Belgische gerecht noodwendig geworden invoering van Duitse rechtbanken is thans voltrokken. De Duitse rechtbanken hebben in volle omvang, zowel in Vlaanderen als in Wallonië, hun werking aangevat. Deze werking strekt zich uit over de strafrechtspleging, in zoverre een openbaar belang betrokken is, en op de burgerlijke rechtspleging, zo een van beide partijen een Duits, bondgenootschappelijk of neutraal staatsonderdaan is. Ook hebben de Duitse arrondissementsrechtbanken de uitvoering van vroeger gevelde Duitse oordeelvelling overgenomen. Ter bescherming van de belangen van afzonderlijke partijen kunnen door de Verwaltungschefs gerechtscommissarissen aangesteld worden. Zulke gerechtscommissarissen bevinden zich in Brussel, Antwerpen en Brugge."

13 september 1918

Men meldt ons: Een officiële mededeling uit Havre, gedateerd 16 augustus 1918, zegt het volgende: "Hollandse en Zwitserse bladen hebben een stuk gepubliceerd, waarin aan een Belgisch blad, dat ze voorstellen als "officieel orgaan" van het Belgisch gouvernement te Havre, een afschuwelijke uiting wordt toegeschreven, die vergezeld

gaat van lasterende insinuaties tegen een deel van het Belgische leger.

Deze bewering zou niet waard zijn te worden tegengesproken – ze is al te grof – als ze niet de dwaling bevatte, die ten slotte zou kunnen geloofd worden, dat het Belgisch gouvernement rechtstreekse betrekkingen zou onderhouden met de pers.

Het Belgisch gouvernement bezit geen officieel orgaan."

Hier wordt bedoeld op de mededeling, waarin Fernand Neuray, hoofdopsteller van de *XXe Siècle*, beschuldigd werd te hebben geschreven dat een Belgisch offensief uitstekend zou zijn om des te meer Vlamingen om te laten brengen. Deze beschuldiging, het is achteraf gebleken, was van alle grond ontbloot. Ze vond haar oorsprong in de opruiende boekjes, die enkele overgelopen activistische soldaten nu in België verspreiden: Vlaanderens weezang aan de IJzer.

Verbetering. Boven het stukje over de Duitse rechtbanken in België in ons avondblad van gisteren staat: Het Vlaamsche nieuws van 9 dezer schrijft. Hierbij is verzuimd mede te delen, dat het blad het bericht ontleend had aan de Belgischer Kurier van 7 dezer.

14 september 1918

De eerste van deze maand zijn in België de nieuwe schoolverordeningen van kracht geworden, die er door de Duitse gouverneur-generaal zijn uitgevaardigd. In de brief uit Brussel aan De Toorts lezen wij omtrent die nieuwe schoolverordeningen onder meer het volgende:

Voor wat het lager onderwijs betreft, wordt door de nieuwe verordening een einde gebracht aan het misbruik dat door de

familiehoofden werd gemaakt van het hun toegekende recht, de moedertaal van het kind aan te duiden.

Het begrip "moedertaal" wordt dan ook vervangen door de objectieve bepaling: "Nederlandse landstaal". Vanaf het begin van het schooljaar 1918-1919, zal dus het lager onderwijs in de openbare ondersteunde scholen van Vlaanderen in de Nederlandse taal geschieden. Deze bepaling geldt ook voor de openbare ondersteunde kindertuinen, scholen voor voortgezet onderwijs, avondscholen enz. De regering zal daarbij gemachtigd zijn de gemeenten te verplichten om de nodige kindertuinen en scholen voor volwassenen in te richten. Voor groot Brussel bepaalt een uitzonderingsmaatregel o.m., dat de Nederlandse taal vooreerst slechts voor de kindertuinen en de drie eerste schooljaren zal worden ingevoerd. Bij ieder nieuw schooljaar zal er een verder leerjaar worden vervlaamst.

De vorming van gepaste leerkrachten wordt verzekerd doordat de normaalscholen slechts dan staatsondersteuning zullen genieten en rechtsgeldige getuigschriften slechts zullen kunnen toekennen, indien de Nederlandse taal als voertaal bij het onderricht wordt aangewend en indien het bewezen is dat de gevormde leerkrachten bekwaam zijn in de onderwijsgestichten die aan de voorwaarden der nieuwe verordeningen voldoen, te onderrichten.

Naar de bestaande Belgische wetten kan aan de vrije scholen de voertaal niet worden voorgeschreven. Werd dit bezwaar door de nieuwe voorschriften niet uit de weg geruimd, dan wordt deze hinderpaal toch ontweken doordat aan de familiehoofden de verplichting wordt opgelegd de kinderen getuigschriften te doen verwerven waardoor wordt bewezen dat het onderricht in het Nederlands werd gegeven. In de toekomst zullen openbare ambten en bedieningen, afhankelijk van staats-, provincie- of

gemeentebesturen, slechts verleend worden aan dragers van zulke getuigschriften.

Tot nu toe was door de wet van 18 juni 1863, slechts voor de middelbare scholen van de staat, en dan maar voor enkele vakken, het Nederlands als voertaal voorgeschreven. Door de nieuwe verordening wordt deze maatregel tot alle vakken uitgebreid en toegepast op alle door de staat ondersteunde, alle provinciale, gemeentelijke en door de gemeente gepatroneerde middelbare onderwijsgestichten, de aangesloten kindertuinen en voorbereidende afdelingen inbegrepen.

Voor groot Brussel worden hier overgangsmaatregelen voorzien in de zin van die welke voor het lager onderwijs werden getroffen. De vrije onderwijsgestichten vallen onrechtstreeks onder de invloed der wet, doordat wordt bepaald dat toegang tot de hogere ambten van de staat of in de maatschappij slechts aan hen zullen worden verleend die een getuigschrift van middelbaar Nederlands onderricht zullen kunnen voorleggen.

21 september 1918

Havre, 20 september. De ministerraad heeft heden beraadslaagd over de vraagstukken nopens de krijgsgevangenen in Duitsland, de geïnterneerden in Nederland, het herstel van België na de oorlog, de gezondheidstoestand in het leger en de regeling van het gebruik der talen in de militaire rechtspleging.

Uit de Vlaamse Beweging.

De houding van de Belgische regering.

Van onze medewerker:

Het moet de Belgische regering een grote voldoening zijn geweest, dat, nu ze weer scherp haar standpunt omlinnde inzake de Vlaamse actie, onmiddellijk daarop de in juli laatstleden te Havre vergaderde parlamentsleden haar houding sanctioneerden door een ondubbelzinnige verklaring. In hun bijeenkomsten hebben de parlamentsleden de taalkwestie niet uitvoerig behandeld. Men had een commissie van zeven leden aangesteld, die niet een eigenlijke studiec commissie was, zoals verkeerdelijk gemeld werd, doch haar arbeid moest beperken tot het opmaken van een motie omtrent de taalkwestie. Zoals deze motie tot ons kwam, na bespreking en goedkeuring in de algemene vergadering, lijkt ze al niet minder scherp geformuleerd dan de verklaring van de regering zelf:

"De algemene vergadering van de Belgisch parlamentsleden, rekening houdende met de algemene wil der Belgen om, ten eerste, de nationale eendracht ongeschonden te behouden en, ten tweede, al de taalkwesties op te lossen in een geest van eendracht en volstreckte rechtvaardigheid en in de volle onafhankelijkheid van de soevereine natie en zonder tussenkomst of invloed van vreemden; veroordeelt de daden van de slechte burgers, die hun misdadige hulp verlenen aan de kuiperijen, die de overweldiger vruchteloos aanwendt om ons te verdelen; stuurt de uitdrukking van haar levendige sympathie en haar bewondering aan de vaderlandlievende landgenoten, die, ten overstaan van de vijand, zonder iets van hun desiderata prijs te geven inzake de taalkwestie, openbaar de maatregelen verworpen hebben, door de Duitsers genomen om België administratief te verdelen: sluit zich aan bij de moedige verklaringen, afgelegd door al de parlamentsleden, die in het land verblijven."

Ook de koning heeft zich, zij het dan ook met de bescheidenheid, die bij zijn constitutionele positie past, in dezelfde zin uitgelaten. In zijn

antwoord op het huldetelegram van de Belgische parlementsleden verklaart hij:

"Ik prijs mij gelukkig, dat de leden van kamer en senaat, te Havre bijeen, aan de regering hun medewerking zijn komen brengen, en dat zij, bezield door de geest van eendracht, waarvan onze landgenoten in het bezette gebied zulk een bewonderenswaardig voorbeeld geven, arbeiden aan de voorbereiding van de oplossingen, die het herstel van het vaderland zullen verzekeren."

Een goed verstaander heeft slechts één woord nodig: alleen "voorbereiding" gedurende de oorlog, maar toch "herstel" na de oorlog.

En de actie, die nu van de regering zal uitgaan? Ze komt neer op hetgeen de minister-president officieel verklaarde. De regering zal een studiec commissie benoemen, waarvan een gedeelte reeds nu voorbereidend werk zal te verrichten hebben, doch die eerst na de oorlog voltallig zal zijn. Het werk van deze studiec commissie zal tot voorlichting dienen van het parlement, dat de oplossing moet brengen.

Een radicaal ingrijpen nog gedurende de oorlog acht dus de Belgische regering niet nodig, zolang haar bevolking in de macht der Duitsers is en zijzelf buiten het land moet verblijven. Op één punt echter wil zij feitelijk en zonder verwijl ingrijpen: ze gaf te kennen er zorg voor te willen dragen, dat de Vlamingen in het leger niet langer zouden te klagen hebben over het achterstellen van hun taal door de vele officieren van het oude regime, wiens vastgegroeide afkeer voor de Vlaamse volkstaal versterkt is door de haat tegen het activisme en wiens willekeur stuit op de wil van de duizenden intellectuelen, die het leger vervoegden. Dit meent de regering te mogen doen, omdat het binnen de bevoegdheid ligt, welke ze van het parlement

meekreeg: namelijk het treffen van de nodige maatregelen tot het verdedigen van het Belgisch grondgebied. Wanneer ze dit voornemen met bekwame spoed en gewenste ijver uitvoert, kan ze veel stijgende verbittering, waarvan de activisten profijt trekken, te haren gunste wegnemen.

Kortom, de regering is zichzelf gelijk gebleven. Verscheidene ministers afzonderlijk laten hun goedgezindheid blijken voor de "rechtmatige eisen" van de Vlamingen; ze erkennen dat geen Vlaming door een officiële achterstelling van zijn taal mag gekwetst worden in zijn waardigheidsgevoel noch benadeeld in zijn belangen: ze spreken van een noodzakelijke gelijkheid in rechte en in feite voor Vlaming en Waal; en de hele regering gaat reeds tot daden over.

Niet echter tot de daden, waartoe men ze wilde dwingen van de zijde der activisten in het bezette gebied, die niet merken hoe de eis van bestuurlijke scheiding in het licht van de oorlogsverwickelingen een andere betekenis krijgt dan vroeger. Ook niet tot daden, die de actieve niet activisten onverwijld van haar verlangden. In België gebeurt alles bij langzame evolutie. De regering zet de zeilen naar de Vlaamse wind; ze kan er niet toe besluiten om met maar één ruk geheel van koers te veranderen, vooral niet terwijl het getijde stormachtig is.

Aan de activisten moet de huidige houding der regering hard vallen: ze horen dat de Belgische regering noch vervaard, noch vergevingsgezind lijkt, en vernemen dit juist op het ogenblik, waarop Duitsland minder dan ooit bij machte blijkt om het Belgisch gebied onder zijn "bescherming" te houden en allerminst geneigd schijnt om een Vlaamse staat te stichten, wiens onafhankelijkheid het zou moeten verdedigen.

Voor de actieve niet activisten betekent deze houding, voorlopig althans, eerder een ontgoocheling.

Voor de passieve flaminganten?... Hun zorg is voor later.

En voor het volk in al zijn geledingen?

Het volk zelf, behalve dan het gedeelte dat de activisten volgt, is ofwel onverschillig ofwel gekant tegen een radicale oplossing van de taalkwestie, zolang de Duitsers de taalkwestie uitbuiten ten profijte van hun politiek. En het kan een handige zet blijken vanwege de Belgische regering dat zij aan het volk, althans aan zijn vertegenwoordigers, de beslissing overlaat. Zodra de Belgen weer over het vrije woord beschikken, zal de steun van het volk, of liever van de volksvertegenwoordiging, zich luid en nadrukkelijk laten horen.

Wil echter de regering, die zelf niet rechtstreeks ingrijpt, werkelijk kans hebben te slagen met haar zet, dan komt het erop aan, dat het werk der nog te benoemen studiecommissie, ook nog gedurende de oorlog, ernstig opgevat wordt en degelijk is, en dat de regering zelf, al gauw na het sluiten van de vrede, uit eigen initiatief voor het parlement komt met een goed overwogen plan, waarop de pacificatie kan geschieden. De regering kan nu niet meer herhalen wat ze deed met de "commissie der Vlaamse grieven" in 1857. De mensen en de toestanden zijn geheel anders. Als dit rapport er zal zijn – en het zal vroeg geëist worden – dan zal toch de regering haar eigen taak te vervullen hebben. Deze taak is ruim en de verwachtingen zijn strakker gespannen, de gemoederen zijn heviger beroerd dan 60 jaar geleden. Er moet een oplossing komen, die werkelijk een oplossing is. De regering moet zich klaarmaken. En de goedgezinden onder de Vlamingen kunnen er intussen geen werk genoeg van maken om hun volk objectief, rustig en voorzichtig in te

lichten. Men verlangt regeringsdaden. Best. Maar laten zij zorg dragen dat hun volk, ook de verfransten, ook de onverschillige kleine lieden, die daden aanvaarden, en inwilligen; want slechts die regeringsdaden, welke werkelijk gedragen worden door de wil van het volk, hebben opvoedende kracht.

In het Vlaamsche Nieuws van 15 september schrijft Raf. Verhulst over Lier, dat zwaar geleden heeft van het Duitse en Engelse geschut: Te Lier is nu het puin opgeruimd. Verse baksteen heeft de gaten willen helen, doch de littekens zijn nu lelijker dan de manhaftige kwetsuren van het aanbiddelijk stadje. Op de Grote Markt verrijzen reeds wanstaltige nieuwe huizen, die u toeschreeuwen: "Ge ziet dat we geld genoeg hebben om alle goede smaak en alle zin voor schoonheid te kunnen missen!"

28 september 1918

We lezen in vrij België:

"Een Vlaamse hogeschool aan het front?"

Neen, ze is er nog niet, maar we hopen dat ze er zal komen. Na in de onderscheidene legerdivisies leergangen te hebben ingericht, om de humaniorastudenten gelegenheid te geven hun studies te voltooien, zullen nu ook universitaire leergangen worden gesticht. Maar dadelijk rijst de vraag: waarom zouden die aan de Vlamingen niet worden gegeven in het Nederlands? Indien de regering het ernstig meent met de gelijkheid in rechte en in feite; indien haar tegenstand tegen de vervlaamsing der Gentse hogeschool door de Duitsers niet een principiële tegenkanting tegen de vervlaamsing moet dekken, dan is deze gelegenheid, die ze zichzelf biedt, uiterst gunstig. Er kan ten slotte nog veel worden goedgeemaakt van het kwaad, dat tegenover de Vlamingen bedreven werd. Het frontblad "Ons

Vaderland", dringt ook aan in die zin: "Vlaamse studenten, – zo schrijft het in zijn nummer van 2 september – bezint eer ge begint. Is het niet aan u, van nu af, Vlaamse hogeschoolleergangen, Vlaamse hogeschoolleren, – een Vlaamse hogeschool te vragen? Deze toch zal niet de minste Duitse kleur hebben, vrij zijn van alle vreemde inmenging. Ze zal een bewijs zijn, dat de regering de Vlaamse zaak niet ongenegen is.

Deze hogeschool zal onze Vlaamse hogeschool zijn van de IJzer; de kern van de Vlaams-Gentse hogeschool bij het sluiten van de vrede.

Leve de Gentse Vlaamse hogeschool!"

1 oktober 1918

De Vlamingen en de oorlog.

De Vlaamse Beweging.

De Vlaamse kwestie wordt hier behandeld zo beknopt mogelijk en met de bedoeling toestanden te helpen ophelderen, die voornamelijk in het bezette gebied, ten gevolge van de politiek door het Duitse gezag gevoerd, zeer verwarrend zijn.

Ondergetekende behoort tot de besliste tegenstanders van het activisme, wat hem niet belet, de door de Belgische regering zowel tijdens als voor de oorlog tegenover de Vlamingen gevolgde politiek als weinig vooruitziend te veroordelen.

De Vlaamse Beweging groepeerde voor de oorlog al de Vlamingen, die hun volk op een vlak van hogere beschaving wilden brengen; en zulks zonder onderscheid van gezindheid: een Max Roosees en een Van Rijswijck naast een Rodenbach en een Verriest; gans het denkende Vlaanderen wou nieuwe wegen op. Bondig en scherp

tekende August Vermeyleen het uit: wij willen Vlamingen zijn, om Europeanen te worden.

Het werk van zelfvernieuwing, waardoor het Vlaamse volk zijn ziel heroverde, was bij het uitbreken van de oorlog in volle gang, nog steeds niet aangemoedigd, in feite wel tegengewerkt door het Belgisch staatsgezag.

Want, ondanks 84 jaar onafhankelijkheid verkeerden de Vlamingen in een toestand van schromelijke minderwaardigheid. Wanneer men vaststelt, dat een volk van 4 miljoen niet eens een hogeschool in eigen taal bezat, dan dient over die toestand niet verder uitgeweid.

Elke wet tot herstel van het taalrecht was voor de Vlamingen een moeizame verovering op het hoog geroemde vrijheid der talen, die door de grondwet verkondigd werd, maar die ten gevolge van de anti-Nederlandse reactie na 1830 betekende: van staatswege uit vervolging en miskennis der taal van het Vlaamse volk. Tot in de laatste uren werkte de Belgische staat door onderwijs, bestuur, gerecht en leger, ondanks enige weinig ingrijpende wijzigingen, verfransend en verstompend op de Vlaamse volksgeest.

Sommigen zullen denken dat de Vlamingen, die in België de numerieke meerderheid uitmaken, zich die toestand maar niet moeten laten welgevalen. Dan hoeft men zich slechts af te vragen, hoe het met een ander volk zou gesteld zijn, dat als de Vlamingen van het ene vreemde regime onder het andere kwam, om ten slotte tijdens de Franse overheersing als onder een anti-Vlaamse pletmolen te geraken, dan 15 jaar met het taalverwante, maar vervreemde en tegenover de Vlamingen vreemd doende Nederland te leven, en tenslotte in 1830 opnieuw overgeleverd te worden aan een anti-Vlaamse kaste, die zich onder de verschillende vreemde regimes traditioneel gevormd had en overigens in vele gevallen, omdat de

Walen verkeerd waren voorgelicht, kon steunen op rechtstreekse Waalse hulp, bijvoorbeeld bij stemmingen in kamer en senaat.

Terloops mag hier opgemerkt worden, dat de Vlaamse Beweging in geen enkel opzicht tegen de Walen gericht is en hen de tweetaligheid evenmin wil opdringen als zij die voor Vlaanderen, zowel op grond van de talenstatistiek² als van de sociale volksbehoeften, kan aanvaarden.

Alle Vlaamsgezinde leiders ontwikkelden ook bij elke gelegenheid, waar de anti-Vlaamse kaste een inmenging van Frankrijk wilde uitlokken de opvatting, dat de verlichte geesten van het Franse volk slechts sympathie konden hebben voor het streven, dat er op gericht was de Vlaamse volksgeest op te wekken tot een hoger leven en hem vatbaar te maken om al het verhevene te waarderen, dat elke beschaving en niet het minst de Franse biedt.

² Volgens de volkstelling van 31 december 1910 spraken in België 3.220.682 inwoners enkel Nederlands (Vlaams); 2.833.334 enkel Frans (Waals); 31.415 enkel Duits (meestal bewoners van de Luiks-Luxemburgse grensgemeenten); Nederlands en Frans 871.368; Nederlands en Duits 8372; Frans en Duits 74.922; Nederlands, Frans en Duits 32.517. Wanneer we de gedeeltelijk Vlaamse en Waalse, door de taalgrens doorsneden provincie Brabant en ook de Waalse gemeenten, die bij de vier Vlaamse provincies zijn gevoegd, terzijde laten, dan bewijst de volkstelling, dat in de provincies Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg 2.931.634 inwoners uitsluitend of gewoonlijk Nederlands spreken terwijl er in die provincies – de Walen inbegrepen, die in Vlaamse steden en dorpen wonen – slechts 47.288 inwoners gewoonlijk Frans spreken. De Vlaamse landstreek is dus evenzeer eentalig Nederlands als bijvoorbeeld de Waalse landstreek eentalig Frans is. (Men raadplege het werk van Lodewijk de Raet "Over de Vlaamse volkskracht").

De ontwaking van een volk, dat in zulke treurige omstandigheden geleefd heeft als de Vlamingen, is een werk van gestage toewijding en onverzwakt vertrouwen. Onbetwistbaar willen de Vlaamse leiders ook het Belgische staatsgezag in het teken plaatsen van het rechtsherstel voor de Vlamingen. Daarop werd aangestuurd door een zuiveringsproces in de verschillende politieke partijen, waar men de traditionele invloed der anti-Vlaamse kanten moest opruimen. Voor de oorlog was men daarmee een heel eind opgeschoten, waar het parlement onder meer drie Vlaamsgezinde leiders telde als Louis Franck (liberaal), Kamiel Huysmans (socialist) en Frans van Cauwelaert (katholiek).

Het Vlaamse werk van morele opstanding gebeurde in eenklank met het volksgemoed, en men moet het ganse verleden der Vlaamse Beweging miskennen, om te denken, dat krachtmiddelen onder Duitse dwang toegepast niet meer na- dan voordelen aan de Vlaamse gedachte zouden bijbrengen. Dat reeds, op zichzelf, is een veroordeling van het activisme.

Het activisme.

Een bezettend gezag, dat de bestaande wetten en bijgevolg ook de taalwetten doet naleven, handelt slechts krachtens de verplichtingen van het volkenrecht.

De kern van het activisme is de medewerking met het bezette gezag, om buiten de bestaande wetten om, hervormingen te verwezenlijken, welke aan de omstandigheden zelf waarin ze geboren worden, hun houdbaarheid moeten ontleen ofwel aan een eenzijdige internationalisering van het Belgisch vraagstuk der talen op het vredescongres ofwel aan een blijvende inmenging van Duitse zijde.

Een volk, dat zoals de Vlamingen onder de druk van de bezetting leeft, ziet een enkel feit: de samenwerking tussen de overweldiger en de activisten.

Een concreet voorbeeld van de samenwerking was de opening van de Gentse hogeschool; ook op die maatregel heeft het bezette gezag zijn stempel gedrukt door de benoemingen, bijvoorbeeld door de aanstelling van de heer Labberton, die de schending van de Belgische neutraliteit goedpraat; door hetgeen haar eigen stichter, prof. von Dijck, er als "Duitse" vaderlander over schreef in de "Deutsche Revue"; door de naderhand annexionistisch gebleken politiek van wijlen gouverneur von Bissing, die haar heeft ingewijd, terwijl 's anderendaags in dezelfde stad Gent de wegvoeringen van burgers voor werkdwang begonnen.

Het bezettend gezag heeft vervolgens de bestuurlijke scheiding ingevoerd: Brussel hoofdstad voor Vlaanderen; Namen, hoofdstad voor Wallonië. Enige Vlaamse en Waalse activisten namen de plaatsen van de ontslagnemende ambtenaren aan, welke het bezette gezag hen aanbood, en het gevolg was: een administratieve ontreddering.

Wanneer dan de zogenaamde "Raad van Vlaanderen" de politieke zelfstandigheid wou uitroepen – wat later slechts een vrome wens bleek te zijn, waarin het bezettend gezag niet trad – toen namen de magistraten ontslag en werd de verwarring nog groter.

Wat deze of gene activisten ook mochten bedoelen – en het ware onbegonnen werk de talrijke schakeringen van het activisme na te gaan – gans hun politiek was er toe gedoemd parallel te gaan met de politiek van het bezette gezag, dat noodzakelijk zelf de schommelingen onderging van de Duitse rijkspolitiek.

De heer von Bethmann-Hollweg stelde een Duitse bescherming van de Vlamingen in het zicht "ook na de oorlog". Iedereen beseft wat dergelijke woorden van de "gematigde" heer von Bethmann-Hollweg konden betekenen. Was de oorlogskans voor Duitsland gunstiger geworden, dan kon die bescherming de deur geopend hebben voor elke "Angliederung".

In hun overgrote meerderheid hebben de Vlamingen voor een dergelijke politiek bedankt.

Onlangs verklaarde de heer von Payer te Stuttgart (we halen de woorden in het Duits aan, daar de tekst, zoals trouwens in de pers gebleken is, voor uiteenlopende vertalingen vatbaar is): "Wir haben auch keinen Grund zu bezweifeln, das die vielbesprochene Flamenfrage von Belgien im Sinne der Gerechtigkeit und staatsmännischen Klugheit gelöst werden wird".

De enen lazen in die verklaring, dat ook de staatsmanswijsheid van de heer von Payer er hem toe gebracht heeft elke verdere inmenging van Duitse zijde in de Vlaamse kwestie op te geven.

Anderen wezen er op, dat de voorgaande woorden luiden: "Die erforderliche Verständigung zwischen Belgien und uns wird um so leichter sein als unsere wirtschaftlichen Interessen vielfach parallel laufen, ja Belgien auf uns als Hinterland direkt angewiesen ist "; het verband, waarin de volzin over het Vlaamse vraagstuk voorkomt, wettigt volgens hen tot het besluit, dat ook von Payer het nog maar steeds niet uitgesloten achtte, dat Duitsland met België over een binnenlandse aangelegenheid als de taalkwestie zou te onderhandelen hebben.

Een verderfelijke politiek zowel voor de vrede, die men zich niet indenkt zonder het herstel van de volledige soevereiniteit van de

Belgische staat, als voor de Vlamingen zelf, die het activisme beschouwen als de grote rem voor het doen waarborgen van hun recht door de eigen regering.

Duitsland en de Vlamingen.

In de romantische tijd van de Vlaamse Beweging hebben Duitsers als Hoffmann von Fallersleben hun belangstelling voor het kunstverleden van Vlaanderen en de nieuwe levensblijken van het Vlaamse volk betoond: maar uit niets is gebleken, dat die Duitsers door hun belangstelling het op de Vlaamse kust gemunt hadden.

Op cultuurgebied, evenmin als op politiek gebied, had het pangermanisme bij de Vlamingen ingang gevonden. Waar het hun geestesleven gold zochten de Vlamingen vooral aansluiting bij het stamverwante Nederland en geenszins bij Duitsland.

De flaminganten, die aan de taalstrijd deelnamen, kunnen getuigen, dat er in de jaren, die de oorlog voorafgingen, geen spoor van Duitse inmenging in de Vlaamse aangelegenheden te vinden was. Uit niets kon men besluiten, dat de Duitse regering welke belangstelling dan ook in de Vlaamse kwestie stelde, terwijl de Duitse geleerden en kunstenaars, die er hun aandacht aan wijdden, slechts enkelen waren.

Tijdens de eerste maanden van de bezetting schreven de Duitse overheden in verschillende Vlaamse plaatsen het uitsluitend gebruik van de Franse taal voor. Een typische bijzonderheid, waarover men zich slechts kan verwonderen, wanneer men niet weet dat de meer welgestelde Duitsers, die voor de oorlog in de kringen van de Belgische groot- en geldhandel verkeerden, niet alleen van het eigenlijke Vlaamse leven verwijderd bleven, maar die kringen zelfs aanmoedigden in hun afkeer voor de volkstaal. Dat was voornamelijk

te Antwerpen en te Brussel het geval. Zonen van Antwerpse groothandelaars, die het beneden zich achtten Nederlands te spreken, gingen naar de Duitse school, waar het Nederlands nog minder onderwezen werd dan in de school van de Franse kolonie te Brussel.

We zouden dergelijke typische bijzonderheden kunnen vermenigvuldigen.

En zomaar plots, terwijl ons leger aan de IJzer streed, voelden de Duitsers zich geroepen om de Vlamingen te "bevrijden". Hoe verwarrend en voor de Vlaamse volksgeest ten hoogste schadelijk een dergelijke politiek moest inwerken, wordt begrepen door al wie zich in het gemoed van een volk kan inleven. Maar daarvoor hadden de leiders van de Duitse politiek geen zin.

Ware er tijdens de oorlog geen andere beweging geweest voor het Vlaamse rechtsherstel dan het activisme, dan zouden de Vlamingen er inderdaad treurig aan toe zijn.

J. Hoste Jr.

De Vlamingen en de oorlog.

Internationalisering.

Hoe kan men zich een eenzijdige internationalisering voorstellen? Hoe ware het mogelijk geweest, dat de Duitsers zich met de Vlaamse aangelegenheden ook na de oorlog zouden inlaten? Daartoe moest Duitsland de oorlog winnen en België onder voogdij stellen.

En de principiële internationalisering? Men kan zich inderdaad een vredestraktaat indenken, dat de rechten der nationale minderheden

waarborgt, maar de Vlamingen maken in het Belgisch staatsverband numeriek de nationale meerderheid uit.

Zo de vrede het tot een statenbond brengt, dan zal stellig, naar de wereldverhoudingen het aanduiden, het onafhankelijk België herrezen zijn, maar hoe zouden dan de Vlamingen in het staatsverband zich op de volkenrechtelijke bepalingen kunnen beroepen, die de rechten der nationale minderheden waarborgen?

Tot de mogelijkheid van een federatief Europa, van de Volkerenbond dus, die de wijziging en zelfs de oplossing van allerlei staten zou meebrengen, en waarin sommigen zich een zelfregulerend Vlaanderen en een zelfregulerend Wallonië indenken, is het met de wereldorganisatie stellig nog niet gekomen.

Blijft dan nog de internationalisering over, zoals enigen zich die voorstellen: namens een volledig ingerichte Vlaamse staat ter vredesconferentie verschijnen en die staat laten erkennen, naar het voorbeeld van de stichters der Belgische onafhankelijkheid. Over de leefbaarheid van die staat zal ik hier niet handelen; wel komt het erop aan, te laten uitschijnen, dat de Duitse inmenging en "angliederung"-zucht de kansen van een dergelijke politiek tot in de kiemen hebben gesmoord.

Wie immers over die Vlaamse staat redeneert als over de Belgische omwenteling, op grond dat ook in deze laatste vreemdelingen feitelijk tussenbeide kwamen, die vergeet, dat deze vreemdelingen niet als vijanden de grens overschreden.

De Vlaamse kwestie, binnenlandse kwestie.

Voor de oorlog waren alle Vlamingen het eens, om de beweging voor het Vlaamse rechtsherstel als een binnenlandse aangelegenheid te beschouwen. Waar het voor de zelfbewuste Vlamingen op aankwam

was dat de Vlamingen als volk in het Belgische staatsverband zouden behandeld worden: de eigen taal in het onderwijs, het bestuur, het gerecht en het leger. Wat uitgedrukt werd door de formule "in Vlaanderen Vlaams" en wat thans omschreven wordt door culturele zelfstandigheid met bestuurlijke aanpassing".

Het geldt hier geen bestuurlijke scheiding, de woorden "separation administrative", die Jules Destrée en meer andere Waalse separatisten gebruikten, bedoelde wel degelijk een politieke scheiding (twee regeringen, twee parlementen). Het stelsel dus waardoor Vlaanderen en Wallonië zouden verbonden worden zoals Oostenrijk en Hongarije.

Wat duidelijk moest zijn aan wie trachtte de internationale verhoudingen te overzien is, dat de Duitse regering van die politiek geen rechtzinnige voorstander kon zijn. Een overwinnend of tenminste in overwinningroes verkerend Duitsland zou dus aan Vlaanderen een volledige politieke zelfstandigheid gegund en uit eigen beweging dezelfde status bedongen hebben voor Wallonië, zodat Luik en de Maaslinie onder de uitsluitende hoede zouden gekomen zijn van dat gedeelte van België, dat het meest naar een eenzijdige aansluiting bij Frankrijk zou kunnen overhellen.

De Duitse rijksregering heeft zich reeds dikwijls vergist, maar het lijkt eerder onwaarschijnlijk, dat zij het in dat opzicht op het gebied der vergissingen zover zou gedreven hebben.

Toen enige Vlamingen zelfbestuur vroegen aan de Belgische regering, die in die eis niet kon treden zonder haar grondwettelijke bevoegdheden te buiten te gaan, beloofde professor von Bissing Jr. zelfbestuur door dik en door dun. Later bleek wat hij bedoelde: Vlaamse en Waalse beambten in Duitse dienst.

De eis om zelfbestuur hebben Vlamingen, die nochtans voor het Vlaamse volk de grootst mogelijke zelfstandigheid betrachten, destijds op grond zelf van het Vlaamse belang bestreden en de gang van de gebeurtenissen, die de dubbelzinnigheid van de Duitse politiek lieten uitkomen, stellen die Vlamingen in het gelijk.

De Vlaamse kwestie en de Belgische regering.

Mocht er in oorlogstijd over ons Vlaams-zijn, over ons Vlaamse taalrecht niet gesproken worden, en moest de Belgische regering er zich niet aan gelegen laten liggen?

De Vlaamsgezindheid – de drang om te leven naar eigen wezen en taal – omvat voor de Vlamingen de vaderlandsliefde zelf. Meer dan ooit is de Vlaamse Leeuw het nationale strijdlid van de Vlamingen:

De tijd vernielt de steden,
Geen tronen blijven staan
De legerbenden sneven
Een volk zal niet vergaan.

Is er iets tragischer en meer ontroerend tevens dan de zang van die Vlaamse soldaten, die met het aangezicht naar de dood gekeerd en terwijl zij in het eigen leger aan onrecht zoveel te verduren hebben, de onsterfelijkheid bezingen van hun volk?

Het woord godsvrede, waardoor het bestand tussen de politieke partijen wordt aangeduid, gebruiken om aan een gans volk het recht te ontzeggen om voor zijn eigen leven en streven op te komen, is op zijn minst huichelarij.

Wanneer de Vlamingen in oorlog zijn, dan kunnen ze evenmin over hun Vlaams-zijn als over het vaderland zelf zwijgen.

Men zoekt dat België niet, waar het niet is. In het Belgisch staatsverband leeft er een Vlaams en een Waals volk, die verenigd de Belgische natie uitmaken.

Was het professor Alb. Counson niet, een der collega's van prof. Pirenne, die in zijn boek "La pensée romane" aantoonde, dat Pirenne al te geleerd en te literair ontwikkeld is, om aan een Belgische ziel geloof te hechten³. Er is geen Belgische ziel; er bestaat een Belgisch geweten, dat gegroeid is uit het gemeenschappelijk verleden; een geweten, dat ook een onoverwinnelijk tegenstand wist te bieden aan de kuiperijen van Duitse zijde.

Over onze Vlaamse ziel, over ons Vlaams ideaal, over ons Vlaams recht konden wij niet zwijgen, omdat dit strijdig zou geweest zijn met de natuur. Niet, dat wij er konden op uit zijn de verdediging van onze idealen tot een aanleiding van twist te maken, maar omdat het er op aan kwam het Vlaamse levensrecht te bevestigen.

Trouwens, heeft de anti-Vlaamse kaste gezwegen? Zij en haar handlangers hielden nooit op de Vlamingen te kwetsen in hun vaderlands gevoel, hun taal en hun eer.

In het bezette gebied legden vertegenwoordigers van die kaste en allerlei ambtenaren het er op aan, de Vlamingen van de eerste oorlogsdagen af te sarren en te vernederen. Aan de Vlamingen werd onbarmhartig een volledige ondergang voorspeld.

Dat alles droeg er toe bij, om aan het activisme voedsel te geven.

³ Pirenne a trop de savoir et de lettres pour croire à l'âme belge. Mais il sent, il voit et il montre qu'il y a depuis longtemps une conscience belge (A. Counson, La pensée romane).

Van onverantwoordelijke anti-Vlaamse zijde werd zelfs gehandeld, alsof men er in die kringen baat bij had aan het activisme uitbreiding te geven, daar men er op uit was zoveel Vlamingen mogelijk in opspraak te brengen, om de Vlaamse Beweging in haar leiders te treffen en de Vlaamse volksopinie aldus te ontredderen. En die politiek wordt thans nog voortgezet, al zij het dan ook in enigszins gewijzigde vorm.

Maar hebben de Vlamingen uit het bezette gebied, die in hun tot de rijkskanselier gericht protest het activisme veroordelen, daarom hun ideaal verzwegen? Hebben "passieven" als Franck, Borginon, Vermeylen, De Vriendt, Van de Woestijne en Sabbe nog de 30^e januari 1918 in een stuk aan de rijkskanselier niet getuigd:

"De Vlaamse Beweging is de uitdrukking van het groot principe, dat elk volk het onvervreemdbare recht bezit, om vrij naar eigen karakter en in eigen taal zijn leven en zijn geschiedkundige persoonlijkheid te ontwikkelen.

De opvatting, dat een kunstmatig opgedrongen eenheid der taal, verkregen door verongelijking en miskenning van het Vlaams, bevorderlijk zou zijn voor de Belgische politieke eenheid, is een verderfelijke dwaling, waarover het verleden onherroepelijk recht heeft gesproken, die officieel door onze wetgeving werd verloochend, en waarvan de opleving na de oorlog een bespottelijk anachronisme zou zijn. Vlaams bestuur, Vlaams onderwijs van laag tot hoog. Vlaams gerecht, de ontwikkeling van het hele Vlaamse volksleven in eigen taal zijn integendeel een der zekerste waarborgen om door de Vlaamse gewesten de hoogste som van volkskracht voor het Belgische vaderland te doen opbrengen, en om het onpartijdig karakter van onze natie, in broederlijke samenwerking met de Walen, hoog te houden, te midden van de volkeren, die ons omringen".

Onder de Vlaamse uitwijkelingen en in het leger is de Vlaamsgezindheid algemeen. De Duitsers, immers, kunnen op die Vlamingen niet de stempel drukken van een verdachte politiek. De Vlamingen richten het hoofd op. Ze willen in verband met hun volksleven geen "anachronisme" meer.

En wie kon aan de Vlamingen het recht ontzeggen, om zich in volle trouw aan het land tot een regering te wenden, misstanden aan te klagen, waarvan de ergerlijkheid in oorlogstijd bijzonder scherp is tot uiting gekomen, en programmatische verklaringen te vragen in zoverre de regering daartoe grondwettelijk bevoegd is? We waren er in geweten toe verplicht, gezien de onduidbare toestanden in het leger, het voortwoekeren van een bureaucratische anti-Vlaamsgezindheid en de betrekkingen van regeringspersonen met anti-Vlaamse drijvers.

Men moet het hoofdpunt van het Vlaamse programma nemen, zoals het eensgezind door de Vlamingen beleden wordt: de vervlaamsing van de Gentse hogeschool.

Hadden de Vlamingen te midden van allerlei anti-Vlaams gekonkel, dat tot in de schaduw van de Belgische regering aan de gang was, het recht zich tot die regering te wenden, om tenminste inzake de hogeschoolkwestie de formele verklaring uit te lokken, dat er na de oorlog tot de onverwijde vervlaamsing van de Gentse hogeschool zou overgegaan worden?

Wie durft te betwijfelen, wanneer men bedenkt, dat in regeringskringen de opvatting heerst, dat die vervlaamsing krachtens een ministeriële beschikking kan gebeuren. Grotendeels uit wantrouwen tegenover de regering, wilden de Vlamingen door een wet de vervlaamsing van de hogeschool bekomen: daartoe was het wetsontwerp Anseele-Franck-van Cauwelaert ingediend.

De regering kon thans dat wantrouwen inzake de Vlaamse hogeschool wegnemen door een formele belofte dat zij het wetsontwerp tot het hare maakte. Maar ze bleef ook op dat gebied in gebreke, hoewel we kunnen getuigen – en de bewijzen zijn voorhanden – dat de passiefste Vlamingen uit het bezette gebied het met ons volkomen eens waren, om de regering aan te sporen de Vlamingen in dat opzicht gerust te stellen.

Had de regering de Vlamingen op dat punt voldoening gegeven, in plaats van hen door dubbelzinnige woorden af te schepen, dan zou ze het bewijs geleverd hebben van een vooruitziend en gezond nationaal beleid.

We zullen hier niet nagaan aan welke suggesties zij gehoorzaamd heeft en kunnen slechts vaststellen, dat niets voor een regering vooral in oorlogstijd gevaarlijker is dan gewillige dienaars, die er maar op uit zijn bij een regering in haar geheel of bij haar blijkbaar invloedrijkste ministers in het gevlei te komen. Onder dergelijke dienaars vindt men allerlei personages: van de eenvoudige regeringsagent af tegen zoveel per maand tot de schijnonpartijdige beoordelaar, die erop uit is zijn huikje naar de wind te hangen.

Voor een Vlaming, die zich eerbiedigt, is het onmogelijk een ootmoedige en steeds inwilligende dienaar van de regering te zijn, waar die regering de Vlamingen in hun hoogste goederen miskend.

Maar zo wij een vaste politiek voorstaan, welke niet onderhevig is aan het wisselvallige humeur van een regering of van een regeringskliek, dan beweren we ook niet uit wrevel tegen die regering op te treden, toen wij met de duizenden leden van het "Vlaams-Belgisch Verbond" de volgende wensen inzake de taalkwestie overmaakten:

1. Plechtige belofte, desnoods onder voorbehoud van bekrachtiging door de Belgische kamers, dat ter verwezenlijking van de gelijkheid in rechte en in feite tussen Vlamingen en Walen, het onderwijs, bestuur en leger in of voor Vlaanderen zullen worden vervlaamst volgens de hoger reeds door ons gestelde beginselen, in het bijzonder dat de Gentse universiteit, welke op 4 augustus 1914 bestond, niet als Franse hogeschool zou worden heropend, maar dat onmiddellijk na de bevrijding van het land tot haar vervlaamsing zal worden overgegaan.
2. De onmiddellijke benoeming van een staatscommissie, in wiens bevoegdheid en gezindheid de Vlamingen vertrouwen kunnen hebben, in de aard van de Vlaamse commissie van 1856, om de daartoe strekkende hervormingen nu reeds naderbij te bestuderen en uit te werken.
3. Onverwijld reorganisatie van het leger op de grondslag der afzonderlijke Vlaamse en Waalse eenheden, met inachtneming van de beperkingen die of door de oorlogsomstandigheden of bij wijze van overgang onvermijdelijk zijn.
4. Einde stellen aan het regime van verdenking, achterstelling en vervolging, waaraan de Vlaamsgezinden nog altijd blootstaan, en een bijzonder eerherstel voor al de Vlaamse militairen, die uit hoofde van Vlaamsgezinde handelingen, tuchtmaatregelen, gevangenisstraf of enige andere verongelijking hebben ondergaan.
5. Opheffing van de politieke censuur en in het bijzonder van de verscherpte bewaking waaraan Vlaamsgezinde schriften of uitingen blootstaan.
6. Aanzienlijker vertegenwoordiging van de Vlamingen in de commissies tot voorbereiding van economisch herstel van België en betere behartiging dan voorheen van de takken van nijverheid, welke voornamelijk in het Vlaamse land hun zetel hebben.

In dat alles is er geen spoor van activisme; hier komt een Vlaamsgezindheid aan het woord, even trouw aan het land als aan de grondgedachten zelf, die de Vlaamse strijd beheersen.

J. Hoste Jr

3 oktober 1918

De Vlamingen en de oorlog.

De Vlamingen in het leger.

Onder nummer drie van de hierboven aangehaalde wensen wordt over de hervormingen gehandeld, welke thans in het leger dienen tot stand gebracht te worden.

Zoals iedereen weet, bestaat het IJzerleger uit 80% Vlamingen, aangevoerd door een in meerderheid Waals of althans Frans sprekend kader, officieren en onderofficieren, waarvan velen niet eens de eerste begrippen der Nederlandse taal machtig zijn. Overigens, ten gevolge van hun Franse krijgsopleiding, zijn er in het hele Belgische leger wellicht geen 10 meerderen, die het Nederlands – de taal der Vlamingen – krijgswetenschappelijk kennen. Men kan zich gemakkelijk voorstellen hoe erbarmelijk het in die voorwaarden gesteld is met de militaire opleiding, aanvoering en behandeling van de Vlaamse soldaten!

De 27e november 1916 zegde de heer minister Vandervelde te Parijs op een vergadering van de "Société des Gens de Lettres":

"Trop souvent, aujourd'hui encore, dans les tranchées de l'Yser, nos soldats flamands ont des officiers qui ne peuvent, faute de bien parler leur langue, gagner pleinement leur confiance et leur affection. Nos compatriotes du pays flamand demandent que cela

change. Je ne suis pas suspect de n'avoir point de sympathie pour la France, lorsque j'affirme qu'ils ont raison".

Het mengelstelsel, waardoor Vlamingen en Walen bij dezelfde eenheden ingedeeld zijn, zodat soldaten van een zelfde onderdeel mekaar niet verstaan (men denke maar even aan de omgang te velde, wachten, verkenningen enzovoort) en de meerderheid der soldaten aangevoerd wordt in een taal, die de hunne niet is, door meerderen, waarvan velen de taal der Vlaamse manschappen niet kennen, heeft zijn onhoudbaarheid bewezen.

Een bijzondere commissie van het "Vlaams-Belgisch verbond" heeft de toestand onderzocht, en kwam tot het besluit, dat er geen andere oplossing is dan een indeling van het leger, waardoor de Vlamingen bij Vlaamse en de Walen bij Waalse eenheden ingelijfd worden, ieder met opleiding en aanvoering in eigen taal. Doch gezien de moeilijkheden van het ogenblik, vroeg men de volledige hergroepering van het leger in Vlaamse en Waalse regimenten slechts te verwezenlijken een jaar na afloop van de oorlog. Intussen deed men de legeroverheden middelen aan de hand, om althans de ergste misstanden weg te ruimen en liet men het legerbestuur zelf beslissen in welk kleiner verband (bataljon of compagnie) met de hergroepering dadelijk een begin kon worden gemaakt.

Het verslag der bijzondere commissie gaf zelfs de bezwaren aan, die konden gepaard gaan met een onmiddellijke indeling van het Belgische leger in Vlaamse en Waalse regimenten; waarom zij dan ook een lang overgangstijdperk voorstelde. Wel een bewijs, dat het Verbond zelf die onmiddellijke indeling niet vroeg.

Zulks belette niet, dat de handlangers van de anti-Vlaamse kaste beweerden, dat het "Vlaams-Belgisch verbond" die onmiddellijke indeling eiste. Daardoor traden ze nogmaals op als

uitdagingsagenten om verwarring te stichten. Maar wat zag men gebeuren? Terwijl het "Vlaams Belgisch verbond" een gematigde oplossing aan de hand deed, vroegen de Vlaamse soldaten aan de IJzer in hun overgrote meerderheid als reactie tevens op de aanvallen en verdraaiingen van de anti-Vlaamse pers, wel degelijk de onmiddellijke indeling in Vlaamse en Waalse regimenten.

Intussen hebben de legeroverheden het gebracht tot een nieuwe proeve van veralgemeende tweetaligheid, of liever tot nieuwe voorschriften in deze zaak, die evenmin kunnen en zullen nageleefd worden als de voorafgaande, al werd ook een uit hoofdofficieren bestaande commissie samengesteld, om over de toepassing van die voorschriften te waken.

De anti Vlaamse opzet.

Vanwege tegenstanders der Vlaamse gedachte is het een aanhoudende tactiek om de Vlamingen, die in volle trouw aan de onafhankelijkheid van België, het Vlaamsgezind ideaal verdedigen en de Duitse inmenging bestrijden, toch als activisten te willen doen doorgaan. Die tactiek was er van meet af aan op berekend, de gezonde groei van de Vlaamse gedachte te belemmeren en heeft als eigenlijk doel het activisme te kunnen gebruiken als een wapen, dat in hersteld België zou dienst doen voor een anti-Vlaamse reactie of in elk geval ter vermindering van een afdoende oplossing der Vlaamse kwestie.

De anti-Vlaamse kaste had aan het activisme een bondgenoot, waar het de Vlaamse gedachte ten aanzien van het eigen volk in opspraak bracht.

De aanvallen, waarvan vooraanstaande Vlamingen als Verriest, Franck, Sabbe, Huysmans en Van Cauwelaert het voorwerp waren,

stonden gelijk met een zedelijke aanslag, beraamd op de toekomst van het Vlaamse volk.

Onbetwistbaar zijn er Vlamingen, onder de invloed van die aanvallen en uit vertwijfeling, naar het activisme overgegaan. Ze werden namelijk door onverantwoordelijke drijvers in de waan gebracht, dat er van Belgische zijde geen recht voor de Vlamingen te verwachten was.

In Nederland, waar het woord vrij is, als nergens ter wereld, kan de werking van het "Vlaams-Belgisch verbond" als een welsprekend voorbeeld gelden van de Vlaamsgezindheid in oorlogstijd.

De leden – en het gaat aardig naar de 10.000 toe – hebben individueel de volgende verklaring te ondertekenen:

1. Dat het onontbeerlijk is de gelijkheid in feite en in rechte tussen Vlamingen en Walen en tussen de taal van beiden volkomen door te voeren.
2. Dat het Vlaamse volk alleen op de grondslag van een al zijn standen omvattende taaleenheid zijn volle geestelijke en stoffelijke ontwikkeling kan bereiken.
3. Dat de Vlaamse kwestie een zaak is van binnenlandse politiek en elke buitenlandse staatkundige inmenging dient afgewezen te worden.
4. Dat van de hulp der Duitsers geen gebruik mag worden gemaakt om nieuwe taalhervormingen op te dringen.
5. Dat op taalgebied geen pogingen worden ondernomen, die het bevrijdingswerk van België schaden.

En ondanks een zo duidelijk omschreven programma, dat elk activisme uitsluit, werd zowel door de anti-Vlaamse kaste, die naar oud-Russische wijze België met haar belangen vereenzelvigt, als door

het paar Vlaamse zeloten, die op handlangersdiensten uit zijn, het "Vlaams-Belgisch verbond" als... activistisch voorgesteld!

Maar zonder enige bijval bij de Vlamingen. Waaruit ten overvloede blijkt, dat ten spijt van franskiljons en allen die bewust of niet tot hun aanhang behoren, de Vlaamse gedachte overal gewonnen spel zou hebben, indien het activisme een gezond-Vlaamse werking niet zo moeilijk gemaakt had.

In de diepe geledingen van het Vlaamse volk is inderdaad een overtuiging aan het groeien, welke aan alle leuzen ontsnapt. Het geldt hier het wonderwerk van een volk, dat ondanks alles ontwaakt. Over die gezindheid zijn de meest passieve leiders uit het bezette gebied en tot zelfs in de Duitse gevangenkampen het eens, waar ze wegens hun trouw aan België opgesloten blijven. Verschillenden hebben hun volle instemming betuigd met de besluiten, aangenomen op de eerste landdag van het Vlaams-Belgisch verbond. Allen zijn het eens om te zeggen: Bij het herstel van België dient onverwijld gezorgd voor de volledige zegepraal van het Vlaamse volksrecht.

En het zou verkeerd werk zijn, de Belgische regering op de baan van het rechtsherstel te helpen?

Komaan, die tactiek blijft voor rekening van de heren, die aan Vlaanderen zijn zedelijke en culturele opstanding misgunnen, terwijl zij in bewondering opgaan voor het streven van Tsjechen, Polen en andere volkeren, die tot hun recht niet gekomen waren in het staatsverband waartoe ze behoren.

Voor een hogere menselijkheid.

Het Vlaamse vraagstuk werd hier uitsluitend als binnenlandse aangelegenheid behandeld.

Op grond van ons Vlaams belang zelf is het veilig de Vlaamse kwestie niet te maken tot een voorwendsel voor tegenstrijdige inmengingen vanwege vreemde mogendheden, – inmengingen, welke de opgang van het Vlaamse volk kunnen belemmeren. – Zo we ons nochtans op het gebied van de internationale verhoudingen moesten begeven, dan zouden we noodzakelijk tot de slotsom komen, dat opvattingen zoals president Wilson die in de richting van een statenbond voorstaat, het meest met de belangen van de kleine staten en de kleine volkeren – dus ook van België en het Vlaamse volk – stroken.

Het Vlaamse volk is wars van elke voogdij; het wil zichzelf zijn: het weet wat Vlaanderen was in het verleden: het beseft, dat het op eigen bodem in zijn natuurlijke ontwikkeling belemmerd werd; het wil niet alleen de overweldigde bodem terug vrij; het wil ook zijn ziel heroveren.

En voor die opbloei naar een hogere menselijkheid, vraagt het volk van Maerlant en Memling, Ruusbroec en Marnix, van Gezelle en Vermeylen, noch inmenging noch voogdij. Het vraagt zelfs geen medelijden met al de rampen, die zo onrechtvaardig over zijn vreedzame gouwen gekomen zijn; het vertrouwt op zijn goed recht en op de sympathie van alle breeddenkende geesten.

Julius Hoste Jr.

4 oktober 1918

Havre, 4 oktober. Het Belgisch Staatsblad zal zaterdag een wet publiceren over het gebruik van de talen bij de militaire rechtspraak, gebaseerd op het beginsel, dat eenieder het recht heeft te worden gevonnist is een eigen taal.

5 oktober 1918

Het centraal Vlaams persbureau meldt:

De Raad van Vlaanderen heeft in zijn laatste twee vergaderingen een ontwerpverordening nopens het oprichten van Vlaamse rechtbanken en een ontwerpverordening nopens het gebruik van de Nederlandse taal in het rechtswezen besproken. De eerste verordening betreft:

1. Het oprichten van rechtbanken van eerste aanleg waarvan de zetel en het rechtsgebied door een bijzondere verordening zal worden bepaald;
2. Het oprichten van hoven van beroep te Brussel en Gent, het eerste voor het Vlaamse gedeelte van het gouvernement-generaal en het tweede voor het Vlaamse gedeelte van het etappe- en operatiegebied.

Door de toepassing van deze verordening zal de rechtspleging zoveel mogelijk worden vereenvoudigd, daar de rechtbanken van eerste aanleg slechts zullen bestaan uit één rechter, de hoven van beroep uit drie raadsheren, de voorzitter inbegrepen.

De tweede ontwerpverordening houdt in dat de Nederlandse taal, bij uitsluiting van elke andere taal, de rechtstaal wordt. Volgens het ontwerp geldt dit voor alle handelingen bij het voeren van het geding en voor alle stukken, als daar zijn, het oproepen der zaken, het leiden der zittingen, de processen-verbaal van verhoren van getuigen en van deskundigen, de mondelinge en schriftelijke voordrachten der advocaten, pleitbezorgers of andere vertegenwoordigers, de beschikkingen en beslissingen der rechtbanken en hoven van beroep, evenals voor de betekeningen. Handelingen bij het voeren van een geding, die in strijd zijn met deze voorschriften, zullen, volgens het ontwerp, van rechtswege de nietigheid der ganse rechtspleging ten gevolge hebben. Gedingstukken die met deze bepalingen in strijd zijn, worden geacht niet te bestaan.

Het ontwerp bevat overgangsbepalingen voor het gebied van groot Brussel.

Na een uitvoerige bespreking over de artikelen werden beide ontwerpen in eerste en tweede lezing met algemene stemmen aangenomen.

7 oktober 1918

Een tekenend staaltje van de eensgezindheid, die in de meeste Belgische kringen heerst, is het feit, dat het vrijzinnig gemeentebestuur van Brussel ertoe besloten heeft de vrije (katholieke) scholen te subsidiëren, waaraan – met goedkeuring van de katholieke Duitse rijkskanselier von Hertling – de "Raad van Vlaanderen" alle staatssubsidie had ontnomen, omdat ze zich niet wilden onderwerpen aan de nieuwe taalregeling en de leerlingen overnamen van de officiële scholen, waarin deze taalregeling in zwang is gebracht.

18 oktober 1918

Telegrammen aan de koning van België en minister-president Cooreman.

Het hoofdbestuur van het Vlaams-Belgisch Verbond heeft op 16 oktober de volgende telegrammen gezonden:

Aan zijne Majesteit de koning der Belgen,

Hoofdkwartier Belgisch leger.

Het hoofdbestuur van het Vlaams-Belgisch Verbond, dat in Nederland 7500 leden verenigt, richt tot zijne majesteit zijn eerbiedige hulde, zijn gelukwensen ter gelegenheid van de roemvolle overwinningen, behaald door de Belgische en geallieerde legers

onder bevel van de koning, begroet met ontroering zijn aanstaande en zegevierende terugkomst in zijn hoofdstad, drukt de vurige wens uit, dat de nieuwe tijd voor België ingeluid zou worden door de onmiddellijke bewilliging voor het Vlaamse volk van de bestuurlijke, militaire en opvoedkundige hervormingen, nodig om het de integrale ontwikkeling van zijn leven te verzekeren, zijn eigen taal, alsmede de meest volledige daadwerkelijke gelijkheid op taalgebied met het Waalse volk en hernieuwt aan zijne Majesteit de verzekering van zijn onvergankelijke trouw.

Was getekend de voorzitter van het Vlaams Belgisch verbond
volksvertegenwoordiger Frans van Cauwelaert.

De heer Cooreman, minister-president van België, Sainte-Adresse (le Havre).

Het hoofdbestuur van het Vlaams-Belgisch Verbond, dat in Nederland 7500 leden verenigt, overwegend, dat de eer en het belang van België, alsmede de inwendige rust van het vaderland eisen, dat het Vlaamse volk, hetwelk in onze militaire verdediging een zo schitterend aandeel heeft genomen en hetwelk onder de druk der beproevingen met het Waalse volk in vaderlandse heldhaftigheid wedijverde, niet langer veroordeeld zou blijven tot de minderwaardigheid in dewelke onze openbare machten en besturen het sinds 1830 gehouden hebben, dringt bij de regering aan opdat de nieuwe tijd zou ingeluid worden door de plechtige uitroeping der meest volkomen en daadwerkelijke gelijkheid op taalgebied tussen de Waalse en Vlaamse gedeelten van het land en door de onmiddellijke bewilliging van het Vlaamse volk der bestuurlijke, militaire en opvoedkundige hervormingen, nodig om het de integrale ontwikkeling van zijn leven in zijn eigen taal te waarborgen.

Was getekend de voorzitter van het Vlaams Belgisch verbond,

Volksvertegenwoordiger Frans van Cauwelaert.

19 oktober 1918

In het bezette gebied is verder voor een paar weken een manifest verspreid door de Vlaamse unie (gematigde activisten) ondertekend door een achttal namen van bekende flaminganten waaronder de volksvertegenwoordiger Leo Augustijns (liberaal) en A. Henderickx (katholiek) waar de volgende regels in voorkomen:

"Noch Frans, noch Duits, maar Vlaams!

Daarom verwerpen wij elke poging tot verzaking van de vroegere Belgische neutraliteit. België mag zijn lot niet verbinden, noch aan dat van de entente, noch aan dat der centralen".

Een andere stem klinkt in de Nation Belge. In het nummer van 14 oktober publiceert Fernand Neuray, de eerste der anti-neutralisten – hij is er nu zeer trots op, dat hij destijds tegenover baron Beyens in diens eerste neutraalgezinde periode en tegenover Emile Waxweiler het opheffen der onzijdigheid reeds bepleit heeft – een artikel onder de titel "Les points sur les i".

Neuray waarschuwt de Belgen voor al te grote vreugde of althans voor al te groot optimisme: er zal misschien nog in lange tijd geen vrede zijn, want het is beter geen vrede dan een onvoldoende vrede zonder verbeterde grenzen en goede handelsverdragen.

Hij haalt dan de woorden aan door Paul Deschanel voor Frankrijk uitgesproken. "We willen een stevige en rationele grens ..." en vraagt of niet alle Belgen die woorden ook op hun eigen vaderland moeten toepassen. Naar zijn mening hangen het heil en de toekomst van het vaderland van die grensverbeteringen af.

21 oktober 1918

Een van onze correspondenten aan de grens verneemt verder, dat het onderwijs aan de Vlaamse hogeschool te Gent voorlopig gestaakt is. Zaterdag en zondag zijn een aantal professoren, Nederlanders en Vlaamse activisten, naar Nederland uitgeweken.

Frans van Cauwelaert over de toekomst van Vlaanderen.

Zaterdagavond heeft het Vlaams-Belgisch Verbond te Amersfoort een bijeenkomst, waarin de volksvertegenwoordiger Frans van Cauwelaert sprak over "De toekomst van Vlaanderen". Spreker wees op de grote vlucht, welke het verbond heeft genomen. Overal vinden de beginselen en het werk instemming en in Engeland en Frankrijk zijn ook reeds verschillende verenigingen ter herwaardering van het zuivere Vlaamse leven. Maar alles verdwijnt in het halflicht, als spreker denkt aan de Vlaamse opleving in de gelederen. Het leger bestaat voor 85% uit Vlamingen, die met hun bloed bereid zijn hun afhankelijkheid aan België te bevechten, maar ook bereid zijn met datzelfde bloed de vrijheid van Vlaanderen te bevechten. Overal trof spreker dezelfde vastberadenheid, dezelfde wil tot onverlet standhouden; dezelfde vastberadenheid ook om in naam van hun gestorven kameraden te zorgen, dat de grote liefde voor Vlaanderen niet onbeloond zal blijven op de dag der bevrijding.

De gebeurtenissen van het ogenblik wenken ons toe als een verre groet uit het land en nu rijst de vraag: wat zal de dag van morgen zijn; wat zullen wij voor de dag van morgen doen? Veel was er vóór 1914 in België, wat we nu voelen als tekortkomingen tegenover ons volk. Het volk kwam tekort in maatschappelijk, economisch en in geestelijk opzicht. In maatschappelijk opzicht werd teveel half werk geleverd. Geheel de maatschappelijke wetgeving was een kruisingsproduct der conservatieve en der democratische gedachte. Zonder enige

aarzeling wil spreker uitkomen voor de meest radicale, goedgezinde reorganisatie van het maatschappelijk leven. Er moet veel meer worden gedaan voor de mindere standen. Deze oorlog heeft een menigte van al te oude vooroordelen weggespoeld. De mens vertegenwoordigt in de maatschappij, wat hij aan maatschappelijke waarde is; deze leer zal in de maatschappij een spoedige vernieuwing geven. Wil men geen revolutie na de oorlog, dan moet men een snelle evolutie scheppen! Deze hervormingen zullen onvermijdelijk vergezeld moeten gaan van hervormingen op kiesrechtgebied. De medezeggenschap van de leden der maatschappij dient voor allen gelijk te zijn.

De lonen waren laag in Vlaanderen. Dat dient voorbij te zijn, een economische reorganisatie moet gebeuren. Ieder dient een loon te verdienen, voldoende voor een menswaardig bestaan.

Ten derde moet gezorgd worden voor de leniging der geestelijke noden van het volk. We moeten het maximum van ontwikkeling op verstandelijk en zedelijk gebied aan het volk verzekeren. Het Vlaamse volk is verwaarloosd in zijn geestelijk bestaan. Geheel het onderwijs, geheel het bestuur wordt gevoerd in een taal, die niet is die is van ons volk. De hoogste rangen in het leger worden opgehouden voor hen, die de taal van 85% niet verstaan. Het Vlaamse volk wordt gehouden in een toestand, waarin het na 1830 moedwillig is gebracht. Indien dan ook, zegt spreker de toekomst beproefde te beantwoorden aan hetgeen het verleden was, dan zweer ik op het graf van hen, die sneuvelden met het Vlaanderen op hun lippen, dat we tegen een dergelijke regering oppositie zullen bieden, met alle krachten die in ons zijn.

Nu is het vaderland bevrijd, er dreigen geen gevaren meer over zijn toekomst. Morgen wordt de vrede getekend en moeten de soldaten het gauw weer opnemen om het huis te bouwen, dat verwoest is. Nu

moeten we er over denken, dat ons vaderland de doden zou vereren en de toekomst verzekeren. Het leger dient aangevoerd te worden in zijn eigen taal; de Vlaming moet duidelijk zijn wil uitspreken, opdat hem recht zou geschieden.

Bij de Waalse bevolking zullen we grote tegemoetkoming en openhartige genegenheid vinden. De meest eenzijdige Walen hebben ingezien, dat het talenvraagstuk niet anders kan worden opgelost dan in de richting van het Vlaams verbond. Dat de Walen dikwijls zo verkeerd over ons dachten, is te wijten aan de ontvlaamste Vlamingen en aan de Brusselse Beulemans. Recht zal echter worden gedaan om broederlijk alle krachten in het werk te stellen aan de wederopbouw van België. Er is nog een kaste van onverzoenlijken. Dat zijn zij, die voelen, dat hun onrechtmatige voorrechten zullen verdwijnen bij een vervlaamsing van Vlaanderen. Vooral in Brussel huizen die personen, die in Fientje Beulemans zo karaktervol getekend zijn. Die personen zijn vijanden van België, omdat zij het grootste deel van het land beletten de ontwikkeling van zijn volkskrachten te brengen. Er is geen tegenstrijdigheid tussen Belgische belangen en de Vlaamse gedachte. Men geve aan ons de volledigheid in eigen taal op te groeien en te waarborgen, dat onze geestelijke zelfstandigheid nooit zal worden verkort en het vraagstuk der scheiding is geheel van de baan.

Nu moeten we alle macht ontwikkelen om onze rechten te verkrijgen. Dat is het ordewoord, dat onder de Vlamingen moet rondgaan. Van meet af aan moeten zij alles doen om het Vlaamse bewustzijn bij hun Vlaamse landgenoten zo sterk mogelijk te ontwikkelen.

Ten slotte bracht spreker dank aan de Hollanders voor de genoten gastvrijheid en eindigde hij met een "leve koningin Wilhelmina, in wie

de liefdadigheid van haar landgenoten is verpersoonlijkt en een hoezee voor koning Albert, de held van zijn volk".

23 oktober 1918

Belgische staatscommissies.

Havre, 22 oktober. De regering heeft de volgende commissie samengesteld ter bestudering van het vraagstuk nopens het gebruik der nationale talen. Wattez, lid der Koninklijke Vlaamse academie, voorzitter; van der Essen, hoogleraar te Leuven, secretaris; de heer Brachet, hoogleraar aan de vrije Universiteit te Brussel, rapporteur; verder August Dewinne, journalist, Godding, advocaat bij de balie te Antwerpen, Heyman, president van de bond van christelijke vakverenigingen, Tschoffen, procureur des Konings te Dinant en Paulsen, toegevoegd secretaris.

Het Centraal Vlaams Persbureau deelt mede:

Op 15 dezer is de Gentse hogeschool plechtig heropend. De plaatsvervangende rector, prof. dr. Speleers hield de openingsrede en handelde over de taak van de geneeskundige faculteit der Vlaamse hogeschool. Aan het slot van zijn wetenschappelijke voordracht wees spreker op het nadeel dat aan de verdere ontwikkeling van het land zou berokkend geweest zijn, ware het hoger onderwijs gedurende heel deze lange oorlog onderbroken gebleven, en op de plicht van allen die met het welzijn van het vaderland begaan zijn, het voorstel der bezettende macht om de Gentse universiteit met het Nederlands als voertaal te heropenen, aan te nemen en aan de ontwikkeling der hogeschool mee te werken. Onder geestdriftige instemming der vergadering verklaarde professor Speleers tenslotte dat ook de veranderde internationale toestand voor hem geen aanleiding is, om deze vóór de laatste

gebeurtenissen neergeschreven uiteenzettingen te veranderen. De Vlaamse hogeschool, die onder de moeilijkste omstandigheden, twee jaar lang haar levenskracht heeft getoond, heeft daardoor bewezen dat ze aan een innerlijke noodwendigheid beantwoordt; ze heeft door het feit van haar ontwikkeling alle argumenten der tegenstanders teniet gedaan en ze zal blijven, onafhankelijk van de ontwikkeling van de internationale toestand.

24 oktober 1918

Frans van Cauwelaert in het Vlaams Belgisch verbond.

(Ingezonden)

's-Gravenhage, 23 oktober 1918.

Zeer geachte redactie,

Het ligt niet in mijn gewoonte om krantenverslagen recht te zetten of aan te vallen. Ieder weet, dat het voor de beste verslaggever onmogelijk is, om in weinige regels, met vliegende haast, een rede van een vol uur zo samen te vatten, dat de gedachtegang van de spreker tot zijn volle recht komt. In het verslag, dat uw avondblad van 21 dezer brengt over mijn toespraak, gehouden tot de leden van het Vlaams-Belgisch verbond te Amersfoort, komt echter een zinsnede voor, welke tot een misverstand zou kunnen aanleiding geven, dat ik liefst wil vermijden. "Het Belgisch leger – aldus de correspondent – bestaat voor 85% uit Vlamingen, die met hun bloed bereid zijn hun afhankelijkheid aan België te bevechten, maar ook bereid zijn met het zelfde bloed de vrijheid van Vlaanderen te bevechten." Ik heb niet op het oog gehad wat na afloop van de oorlog zou kunnen gebeuren. Mijn stelling was deze: "dat de Vlaamse soldaten, welke hun leven geven of bereid zijn te geven voor de eer en de bevrijding van België, tezelfdertijd hun leven ook geven of bereid zijn te geven

voor de eer en de vrijwording van het Vlaamse volk." De onafscheidbaarheid in deze oorlog, van de zorg en de liefde voor het Vlaamse volk, van deze voor de vaderlandse zaak keerde herhaaldelijk in mijn betoog terug, zodat de bedoeling volkomen duidelijk was. Vlaanderen, dat in de offers zijn deel ontving, mag in de geest van onze soldaten, zowel als in de onze ook in de overwinning niet worden achteruit gesteld en het zou een treurige inleiding van het vredeswerk in België zijn, indien in en door België niet volledig recht aan het Vlaamse volk werd geschonken.

Wie een meer volledige uitwerking van mijn opvattingen over de Belgische taalpolitiek van morgen wenst, zal overigens spoedig bevredigd worden, daar de hoofdgedachte uit mijn rede te Amersfoort en uit deze welke ik de vorige avond te Harderwijk heb gehouden, spoedig in brochurevorm zullen verschijnen.

Met dank voor plaatsing van bovenstaande in uw geëerd blad, verblijf ik met de meeste hoogachting,

uw dienstwillige, Frans van Cauwelaert.

26 oktober 1918

Onder de titel "het uur van Vlaanderen" schrijft J. Hoste jr. in Vrij België onder meer:

Dit wordt het uur van Vlaanderen, en het zal dat uur niet laten voorbijgaan.

Mogen de Vlamingen op elk plekje van de bevrijde bodem waardig en eensgezind naar voren komen voor de vestiging van het Vlaamse volksrecht. We hebben voor ons: de miskenning, waaronder wij gebukt gingen; het onrecht, dat we geleden hebben; de gesterkte wil van ons volk en de geest der nieuwe tijden, die onmogelijk kan

dulden, dat in Europa het Vlaamse volk het enige is, waarvoor geen beter uitzicht geopend wordt.

Elk buitenlands gevaar verdwijnt; iedere vreemde inmenging zinkt in het niet. Wie thans in de strijd voor Vlaanderens verrijzenis ten achter blijft, verzuimt zijn plicht tegenover het Vlaamse volk. Zeker, we hopen en we wensen, dat het land zich in vrede zou herstellen, maar we dorsten ook naar recht.

Zoals alle goede burgers wensen wij orde en blijde arbeidszin in het land, dat zich niet spoedig genoeg kan herstellen. Russische toestanden zijn in België ongewenst, maar dan vertrouwen de Vlamingen ook, dat de Belgische regering zich tegenover het Vlaamse volk anders zou gedragen dan het tsaristisch regime tegenover Polen of Finnen.

Duidelijk is gebleken, dat het Vlaamse volk het onmogelijke niet vraagt. Tegenover het streven van Finnen, Polen of Tsjechen zijn de Vlaamse eisen bescheiden. Ons volk door de zelfbewuste Vlamingen voorgelicht vraagt slechts zijn eigen taal in het onderwijs, het bestuur, het gerecht en het leger. Terwijl andere volkeren politieke autonomie vragen, stelt het onze zich in zijn overgrote meerderheid tevreden met culturele zelfstandigheid. Men moet dus niet denken, dat wij zelfbestuur vragen voor Vlaanderen, zoals Waalse separatisten het doen voor Wallonië; trouwens zou die gematigdheid reeds voorgeschreven zijn door de overweging, dat Brussel bij het Vlaamse land behoort en de hoofdstad door haar verstompd onderwijs al te zeer verbasterd is, opdat een zo verregaande wijze zou kunnen doorgevoerd worden.

We kunnen niet genoeg herhalen, dat wij eerst en vooral vrede willen, maar het zij nogmaals bevestigd: vrede door recht, en de liefde kan niet komen van een kant.

Naar gelang het gezag van de Belgische regering zich over de bevrijde Vlaamse gewesten uitstrekt, kan ze thans ook feitelijk laten blijken, dat het haar ernst is met de toegezegde gelijkheid in rechte en in feite.

Aan woorden hebben we meer dan genoeg. We vragen daden, die ons staatsgezag, waar nodig blijkt, dan ten gepaste tijde ter goedkeuring kan onderwerpen aan het parlement.

Zal het thans waar zijn, dat de Vlamingen voortaan ongehinderd hun eigen taal mogen gebruiken in dienst van het land en dat het Nederlandse de bestuurstaal wordt voor de Vlaamse gewesten?

Zal het thans waar zijn, dat gans ons middelbaar onderwijs krachtens de bevoegdheid, die de regering daartoe heeft, wordt vervlaamst en de nodige maatregelen worden getroffen voor het bewilligen van de Vlaamse eisen inzake hoger onderwijs?

Zal het thans waar zijn, dat onze taal ook in burgerlijke zaken voor de rechtbank als landstaal geldt?

Zal er opgeruimd worden met het regime der geestelijke ondergeschiktheid van de Vlamingen in het leger?

Hoe eerder de Belgische regering haar schuld vereffent tegenover het Vlaamse volk, hoe beter, want die schuld weegt zwaar.

Wordt de strijd aan onze zijde immers niet gevoerd voor recht en democratie? Welnu, de Vlamingen stellen zich niet langer tevreden met woorden. Ze willen, ook voor hen de werkelijkheid, welke door die leuzen gedekt wordt.

Er moet in ons land een milde geest komen van verzoening tussen staatsbeleid en diepste volksbetrachtingen. Het volk is er niet voor de staat, maar de staat voor het volk.

Hoe vrijer en krachtiger de Vlaamse volksopinie is, hoe beter onze staatslieden tot een flink ingrijpen zullen genoopt zijn.

Vlamingen, laat er ons voor zorgen, dat de nieuwe tijd breed ingeluid zal worden, want op het uur der wereldgeschiedenis slaat eerlang Vlaanderens uur. We mogen rust noch duur kennen alvorens ons recht verzekerd is.

29 oktober 1918

De activisten.

De activistische Vlaamse leiders hebben, op grond van de overweging, dat in het vredesverdrag, dat deze oorlog zou beëindigen, bepalingen zullen moeten worden opgenomen welke de vrije ontwikkeling der nationaliteiten zullen verzekeren, besloten, hulde brengend aan het programma van Wilson, waar dit voor alle duidelijk omschreven nationale aspiraties bevrediging vergt, vast te houden aan hun eis tot het verkrijgen door de vredesconferentie van eigen wetgevende, bestuurlijke en rechterlijke macht voor Vlaanderen in het nieuwe België, en de actie daarvoor vastberaden voort te zetten.

Teneinde deze actie zo vruchtbaar mogelijk te maken, zullen de beschikbare krachten worden verdeeld over Vlaanderen en het buitenland.

Verder heeft de Raad van Vlaanderen in zijn zittingen van donderdag 17 en vrijdag 18 oktober een belangrijke oproep aan het Vlaamse

volk met eenparigheid van stemmen aangenomen. De Duitse
censuur heeft de publicatie hiervan verhinderd.

De "landverrader" Borms. – (Ingezonden)

Geachte redactie,

Tot mijn verwondering vind ik deze uitdrukking in een telegram uit
Havre gebruikt, zo zonder meer.

In een tijd waarin van de zijde van de entente de Joegoslaven zijn
erkend als "bondgenoten", hoewel zij ten aanzien van Oostenrijk,
waartegen zij de wapens opnamen, in de werkelijke zin
"landverraders" zijn en waarin van die zelfde zijde alle pogingen der
volkeren onder de centralen om hun "zelfbestemmingsrecht" te
verwezenlijken, steun en toejuichingen vinden, zou het zeker meer
gepast zijn, ditzelfde beginsel ook in eigen kring niet te verzaken, en
de mannen die zijn opgekomen voor het goed recht der Vlaamse zaak
evenzeer te verdedigen als de nieuwste bondgenoten der
"geallieerden".

De voldoening van heel de wereld over het aanstaand herstel van
België zou zeker geschaad worden, indien bleek dat men van
Belgische regeringszijde alle begrip miste voor het goed recht van het
Vlaamse activisme, naast het Poolse, het Joegoslavische enzovoort.

Met dank voor de plaatsing,
hoogachtend,
E. Simons
Den Haag, 27 oktober 1918.